

SVĚTEM LIDOVÉ HUDBY A WORLD MUSIC

REGGAE

SAŠA NEUMAN

SVĚTEM LIDOVÉ HUDBY A WORLD MUSIC

SAŠA NEUMAN

REGGAE

TORST

Poděkování:

Za cenné materiály, podklady, podněty, přátelství a pomoc děkuji především Tomáši Jáněmu, ale také Martinu Holečkovi, Pavlu Turnerovi, Liboru Lisému, Petru Rákosníkovi, Tomáši Beckovi a Borku Holečkovi.

Petru Dorůžkovi vděčím za konzultaci.

Lucii Svobodové za to, že je.

© Saša Neuman, 2005

© Torst, 2015

ISBN 80-7215-258-0 (váz.)

ISBN 978-80-7215-658-0 (e-kniha)

OBSAH

Předmluva	10
Úvod	11
 Historie jamajské hudby do konce 50. let 20. století	 14
Indiáni, otroci, Marooni, Jonkanoo, Pocomania	14
Mento / <i>Rhumba box, kalypso, Stanley Motta</i>	15
Jazz / <i>Bigbandy, Alpha Boys' School</i>	17
Rhythm and blues / <i>Desky, soundsystémy, Duke Reid, Clement Dodd, Prince Buster</i>	17
Rastafariánství / <i>Marcus Mosiah Garvey, Leonard Howell, strava, oděv, dready</i>	21
Nyahbinghi / <i>Count Ossie, burru, grounation, Wareika Hills</i>	25
 60. léta (Od ska přes rocksteady k počátkům reggae)	 29
Nyahbinghi / <i>Oh Carolina, Mystic Revelation of Rastafari, Ras Michael</i>	29
Ska / <i>Coxsone Dodd, Skatalites</i>	31
Skatalites / <i>Skatalites v Praze, Chris Blackwell, Don Drummond</i>	32
Zpěváci ve Studiu One / <i>Delroy Wilson, Lee Perry, Bob Marley a Wailers, Derrick Morgan</i>	36
Vokální skupiny / <i>Justin & The Dominoes, Toots & The Maytals</i>	39
Rocksteady / <i>Duke Reid, Coxsone Dodd, Ken Boothe, Alton Ellis, Joe Gibbs, Bunny Lee</i>	39
Počátky reggae / <i>Lee Perry, Augustus Pablo, Winston „Niney“ Holness, Abyssinians</i>	43
První generace deejayů / <i>U-Roy, Dennis Alcapone, Big Youth, I-Roy</i>	46
 70. léta (Zlatá éra reggae)	 50
Nyahbinghi / <i>Mystic Revelation of Rastafari, Light of Saba, Ras Michael a Sons of Negus</i>	50
Ska / <i>Lloyd Brevett</i>	51
Producenti reggae / <i>Lee Perry, Reggae a punk, Bunny Lee, bratři Hookimové a Channel One, Augustus Pablo</i>	52

Kováři reggae / <i>Bob Marley a Wailers, Burning Spear,</i> <i>Yabby You, Keith Hudson, Sly & Robbie</i>	57
Hlasy reggae / <i>Dennis Brown, Gregory Isaacs, Horace Andy,</i> <i>Max Romeo, Bim Sherman, Earl Sixteen, Junior Delgado</i>	70
Vokální skupiny / <i>Israel Vibration, Culture, Black Uhuru,</i> <i>Heptones, Gladiators, Mighty Diamonds</i>	76
Reggae v Anglii / <i>Matumbi, Dennis Bowell, Steel Pulse, Aswad,</i> <i>Misty in Roots, soundsystémy</i>	78
Druhá generace deejayů / <i>Dillinger, Dr. Alimantado,</i> <i>Prince Far-I, Tappa Zukie</i>	81
Dub / <i>King Tubby, Bunny Lee, Lee Perry, Augustus Pablo,</i> <i>Joseph Hookim, Joe Gibbs, K. Hudson</i>	82
Dub Poetry / <i>Louise Bennetová, Linton Kwesi Johnson, Oku Onuora,</i> <i>Mutabaruka</i>	87
80. léta (Dancehall a ragga přebírají žezlo)	90
Nyahbinghi / <i>Churchical Chants of Nyahbinghi</i>	90
Ska / <i>Skatalites</i>	90
Reggae / <i>Bob Marley, Marleyové, Petr Tosh, Augustus Pablo,</i> <i>Burning Spear</i>	91
Jak se do Afriky volá... / <i>Alpha Blondy, Lucky Dube</i>	94
Dub / <i>Lee Perry, King Tubby, Mikey Dread, Scientist, Wackie,</i>	95
Starý dobrý anglický dub / <i>Jah Shaka, Mad Professor,</i> <i>Adrian Sherwood</i>	98
Dub Poetry / <i>Michael Smith, Linton Kwesi Johnson, Mutabaruka</i>	102
Dancehall / <i>Henry „Junjo“ Lawes, Eek-a-nouse, Barrington Levy,</i> <i>Prince Jammy, Sugar Minnot, Sly & Robbie, Black Uhuru,</i> <i>General Echo, Yellowman</i>	104
Ragga / <i>King Jammy, Wayne Smith, Augustus „Gussie“ Clarke,</i> <i>Bobby Digital, Steely & Cleve, Donovan Germaine</i>	109
90. léta (Jazzové a taneční inspirace)	111
Nyahbinghi / <i>Rastafari Elders, Mystic Revelation of Rastafari,</i> <i>Wingless Angels</i>	112
Ska / <i>Skatalites</i>	113
Reggae / <i>Israel Vibration, Culture, Bim Sherman, Augustus Pablo,</i> <i>D. Brown, Burning Spear, Sly & Robbie</i>	114
Dub / <i>Jah Shaka, Dub Syndicate</i>	117
Dub Poetry / <i>Oku Onuora, Linton Kwesi Johnson, Mutabaruka</i>	118

<i>Jazz / Ernest Ranglin, Monty Alexander, Dean Fraser,</i> <i>Jazz Jamaica</i>	118
<i>Ragga / Shabba Ranks, Ninjaman, Buju Banton, Bounty Killer,</i> <i>Beenie Man, Capleton, Chaka Demus & Pliers, Shaggy</i>	121
<i>Zpěváci / Frankie Paul, Cocoa Tea, Yami Bolo, Garnett Silk,</i> <i>Luciano, Everton Blender, Morgan Heritage</i>	127
<i>Náměly s britskou taneční scénou / Horace Andy, Massive Attack,</i> <i>General Levy</i>	129
21. století (Reggae jako součást hudby světa)	131
<i>Mento / Stanley Beckford</i>	131
<i>Nyahbinghi / Ras Michael</i>	131
<i>Reggae / Burning Spear, Mad Professor meets Slye & Robbie,</i> <i>Horace Andy, M. Romeo</i>	132
<i>Reggae ve světě, svět v reggae / Manu Chao, Serge Gainsbourg,</i> <i>Rai Meets Reggae</i>	133
<i>Dub / Lee Perry, Adrian Sherwood</i>	136
<i>Dub Poetry / Mutabaruka</i>	137
<i>Ragga / Bobo Dread, Capleton, Anthony B., Sizzla, Sean Paul,</i> <i>Buju Banton, Beenie Man</i>	138
Závěr	142
Přílohy	144

PŘEDMLUVA

Jamajce, nevelkému kusu země vystupujícímu z vln uprostřed Karibského moře, se často přezdívá „nejhlasitější ostrov na světě“. Je až s podivem, kolik hudby dokázali její obyvatelé ve druhé polovině minulého století vyprodukovat. Z východního na západní konec ostrova je to jen o málo dál než z Prahy do Bratislavy, Jamajčanů je pouze něco přes dva a půl milionu, a přesto od poloviny 20. století dodneška vydali nějakých 100 000 hudebních titulů. I když jen mizivé procento z nich oslovilo posluchače mimo tuto plodnou hudební enklávu, může tamní hudbě jako zdroji inspirace početných žánrů současné světové populární hudby konkurovat snad jen afroamerické blues.

Jen považte: obří diskotéky (zvané soundsystémy) jsou slyšitelné široko daleko. Deejayské osobnosti (pouštěči desek) s taškami plnými exkluzivních desek. Chlapíci s mikrofony, kteří do reprodukované hudby skandují vlastní texty. Vyzdvižení zvuku baskytary a bicích v celkovém mixu nahrávky. Remix. To všechno a ještě mnohem víc má původ v nevelkém světě jamajských tančiren, studií, dvorků, kuchyní i odlehlých rastafariánských osad, kde místní hrdinové bez bázně a hany vytvářeli ska, rocksteady, reggae, dub, dancehall i moderní, digitální ragga. Mnoha lidem pojem reggae splyvá s postavou Boba Marleyho, nebyl ale sám, a to ani zdaleka. Jamajku pomáhaly na mapu hudebního světa umístit desítky slavných, stovky známých a tisíce bezejmenných zpěváků, muzikantů, producentů a zvukařů.

Reggae může na první poslech působit jako jednoduchá a jednodušírná muzika. Byla by ale věčná škoda, spokojit se tímto dojmem po celý život.

Čím to je, že ani třicet let po odeznění své největší slávy reggae neupadá v zapomnění a nestává se uzavřenou kapitolou v dějinách populární hudby? Že jeho věhlas šíří po světě nejen Jamajčané, ale i černí a bílí muzikanti nejrůznějšího věku a národnosti? Čím to, že má tento žánr své hvězdy i v Africe a popularita různých podob reggae nehyne ani v Japonsku? Důvodem je zřejmě to, že rytmičky základ této hudby má, podobně jako blues a pozdější rokenrol, své kořeny v africké muzice. Černí otroci si z Afriky svou kulturu nepřevzli jen do Severní a Jižní Ameriky, ale i do mnoha zemí Karibiku. Společný je tu také silný prožitek bídy a utrpení, který se vyvíjel po více než 400 let strávených v otroctví a později v nerovnoprávné společnosti, jež se nikdy nijak zvlášť nestarala, jak žijí její nejméně šťastní. A v dobách ještě nedávných svůj zájem fingovala maximálně krátce před volbami.

Toto vše přetaveno do hudby vytváří v posluchačích emoce, které rezonují s jejich běžným životem. Kolik je na světě

Georgů Bushů Jr. nebo Billů Gatesů? Valná část lidstva žije v bídě, nedostatku a bezpráví. A když o těchto bolestech někdo zpívá, zpívá i o lidech, kteří jimi trpí. Tady někde se zrodila neuvěřitelná a pro mnohé překvapivá popularita Boba Marleyho, „jediné skutečné superhvězdy třetího světa“.

Znají jej austrálští domorodci, oddělení stovkami mil pouště od nejbližší civilizace, i Masajové v Tanzanii. Za svého ho vzali britští pun-

Nejhlasitější ostrov na světě

keři v 70. letech i naštvaní obyvatelé amerických ghett v 90. letech. O nich všech a pro ně všechny totiž Bob Marley zpíval. V Americe, kde se Bobovi k jeho lítosti nikdy nepodařilo úplně prorazit, je Marley součástí zvláštní svaté trojice. V mnohé domácnosti najdete na zdi vedle sebe obrázky Martina Luthera Kinga, Malcolma X a Marleyho. I přesto, že většina obyvatel těchto bytů od něj nikdy neslyšela ani notu. Vědí ale, že i jejich jménem bojoval za práva chudých a utlačovaných.

Bob Marley v roce 1981 prohrál boj s rakovinou. Jamajka byla tou dobou sebestředně zahleděna do nekomplikované hudby k tanci, která nezajímala takřka nikoho kromě Jamajčanů samotných. Vypadalo to, že reggae zajde na úbytě. Jen pár statečných volalo dál po svobodě, rovnosti a bratrství, ale jejich hlas téměř zanikal v šustotu bankovky v rukou těch, kdo to vzali za „správný konec“.

Nástup elektronické taneční hudby a nová (už třetí) vlna zájmu o ska muziku v 90. letech, jimž se ve světě dostalo obrovského zájmu mladých lidí, opět obrátily pozornost hudbymilovné veřejnosti ke ska, rocksteady, reggae a dubu jako inspiračním zdrojům i těch nejmodernějších trendů v muzice pro mladé. Odstartovala přílivová vlna reedicí starých jamajských gramofonových desek na CD i na vinylu, podnikaví vydavatelé začali shánět levná práva na staré nahrávky, případně se s tím nemazali vůbec a vydávali (a vydávají) si, cokoli je napadne. Bez zaplacení těm nejpotřebnějším – jamajským autorům, kteří zhusta živoří v bídě. Za všechny můžeme uvést případ v 70. letech úspěšného a slavného deejaye I-Roye, který zemřel v roce 1999 jako bezdomovec odkázaný na lidský soucit.

Předčasná smrt je bohužel vůbec neodlučnou součástí života jamajských muzikantů. O Marleyem už byla řeč. A to se mu podařilo přežít atentát najatých střelců ve vlastním kingstonském domě v roce 1977. Deejay Prince Far I, zpěvák a kytarista Peter Tosh či proslulý producent King Tubby takové štěstí neměli – stali se oběťmi útoku střelců. Stejně skončili i bubeník Marleyho Wailers Carlton Barrett nebo mladý, nadaný zpěvák Hugh Mundell (ten dokonce při hádce o ledničku). Theophilus Beckford, jehož Easy Snappin' mělo formující vliv na jamajské boogie, byl ubodán mačetou. Významný producent jamajské digitální hudby Junjo Lawes byl zastřelen v Londýně při válce gangů o teritorium. A Garnett Silk, jeden z významných vokalistů téže éry, padl za oběť zbloudilé kulce při pikniku doma na zahradě.

A to jsou jen ti nejslavnější. Na Jamajce se předčasně umírá snadno a často.

Také zdravotní potíže si vybíraly svou daň. V 90. letech odešly na věčnost mnohé hvězdy jamajské muziky – legendární Skatalites Tommy McCook, Rolando Alphonso a Jackie Mittoo, zpěváci Dennis Brown a Bim Sherman, producent a instrumentalista Augustus Pablo, zpěvák a hudební učitel mnoha začínajících kingstonských muzikantů (včetně původních Wailers) Joe Higgs. Vloni k nim přibyl jeden z „otců zakladatelů“ veškeré poválečné jamajské hudby, producent Clement „Coxsone“ Dodd. I letos jamajská hudba utrpěla významné ztráty. Rakovině plic podlehl vokalista Justin Hinds (Justin & Dominoes, Wingless Angels) a neočekávaně, ale přirozeně zesnul zpěvák Junior Delgado.

Do Československa, přísně hlídaného před ideologickou diverzí, se reggae dostávalo postupně a zvolna... Přitom naše první setkání s jamajskou hudbou zná takřka každý Čechoslovák starší třiceti let. Píseň Yvonne Přenosilové Mně se líbí Bob z roku 1965 není nic jiného než coververze prvního velkého mezinárodního ska hitu My Boy Lollipop, který v Londýně natočila Jamajčanka Millie Small. Ta také na sklonku 60. let navštívila Bratislavskou lyru. Takřka neznámý je fakt, že slavný DJ U-Roy ve verzi písně Listen To The Teacher z konce 60. let jmenuje Dubčeka a zmiňuje se o ruské okupaci Československa. V roce 1971 navštívila Bratislavskou lyru další hvězda jamajské hudby, Desmond Dekker.

V 80. letech se na burzách s deskami z kapitalistické ciziny sem tam objevilo i nějaké reggae. Především alba Boba Marleyho. Jemu byl také věnován první větší článek o reggae v československém tisku. Profil pod názvem Provazcovitý polyrytmus Boba Marleyho z pera Jiřího Černého vyšel v lednové Melodii roku 1981. Bohužel jen pár měsíců před umělcovou smrtí.

Devadesátá léta přinesla do našich končin spolu s diskutabilní svobodou spoustu reggae na vinylu a později na CD, informace, možnost cestovat na zahraniční festivaly a postupem času i koncerty britských a jamajských reggae i dubových muzikantů. Spoustu těch nejlepších jsme bohužel vinou komunismu navždy propásli. Z toho, co jsme měli možnost vidět a slyšet na vlastní oči a uši, rozhodně stojí zato jmenovat Lee Perryho s Mad Professorem, Bima Shermana, Black Uhuru se Slyem & Robbiem, Burning Speara či Dub Syndicate. Více k tomu ale až na dalších stránkách této knížky.

Doufám, že vás budou bavit.

HISTORIE JAMAJSKÉ HUDBY DO KONCE 50. LET 20. STOLETÍ

Indiáni, otroci, Marooni, Jonkanoo, Pocomania

Před objevením Jamajky Kryštofem Kolumbem v roce 1493 obývali tento ostrov Indiáni kmene Arawak. Pojmenovali jej Xaymaca (Země pramenů). Měli v oblíbenosti bubny a tamburíny vyrobené z kmenů stromů, a z větví či kostí si zhotovovali primitivní píšťaly. Co a jak na ně hráli, to se už asi nikdy nedozvíme. Arawakové odmítali dřít na plantážích, takže je Španělé záhy do jednoho vyhubili. Zhruba od počátku 17. století začali dovážet na Jamajku černé otroky z Afriky. S nimi samozřejmě do nového prostředí přesídlila i jejich kultura, zvyky a hudba. „A hrát na bubny by se jim líbilo...“

Afričané, deportovaní na jamajské plantáže, si s sebou přivezli znalost hry na bubny zvané „burru“, jež vycházela ze západoafrické tradice „mluvících bubnů“.

Jakýkoli projev jejich domovské kultury ale provázely kruté tresty. A nic se nezměnilo, ani když španělské otrokáře vyměnili o půl století později Angličané. Dochovalo se dokonce znění jednoho nařízení, podle kterého „majitel, jehož otrok bude přistižen, jak tlouče na buben, bude pokutován částkou 10 liber“.

Na přelomu 17. a 18. století se na Jamajce začaly množit útoky otroků do neprostupných hor, kde si zakládali vesnice a odkud vedli partyzánskou válku s britskými vojáky. Britům se nepodařilo Maroony, jak se uprchlým otrokům začalo říkat, nikdy zcela porazit. Právě Marooni se tak stali nositeli africké hudby, tradic a zvyků v nejbližší podobě. Ani zrušení otroctví a pozdější nezávislost Jamajky nepřinesly úplnou integraci Maroonů do většinové společnosti. Žijí dodnes svým tradičním způsobem života ve vesnicích soustředěných v něko-

• OD ČTVERYLKY K POCOMANÍ •

V životě chudých Jamajčanů hrála hudba vždycky důležitou úlohu. Svatby, pohřby, náboženské i světské svátky se těžko mohly obejít bez muziky. Kromě utajovaných tradic afrického bubnování a staleté existence pracovních písní ulehčujících dřinu na plantážích, přispěla k hudebnímu rozvoji jamajské chudiny i skutečnost, že si panstvo mezi otroky vybíralo vhodné jedince a nechávalo je vyučit hře na housle či flétny, aby je pak oblažovali při tanečních večírcích. Populárním evropským tancům 18. a 19. století – především čtverylce, ale i mazurce, polce a později dokonce waltzu či irskému reulu – se tak postupně dostávalo jemných úprav v africkém duchu (rozhodně co se komplexnějších rytmů týče). A čtverylkové kapely se těšily jistě popularitě na jamajském venkově dokonce ještě po 2. světové válce.

Až do 18. století sahá tradice kapel složených z bubeníků a píšťců, které hrály taktéž varianty evropské taneční hudby a rozvíjely především vojenské pochodové rytmy. Prosluly však jako doprovod divokých tanečních rejů zvaných Jonkanoo. Ty mají svůj původ v západoafrickém rituálu plodnosti, spojeném se sklizní hlíz rostliny „yam“ (z afrického „nyami“), podobné řepě. Slavnosti postupně přijaly navíc i prvky křesťanské. V podobě vánočních karnevalových oslav přezívá Jonkanoo, připomínající náš masopust, v různých částech Karibiku dodnes.

V polovině 19. století na Jamajce došlo k rozmachu hnutí náboženské obrody. Oba hlavní proudy tohoto hnutí – Revival Zion a Pocomania – kombinovaly africké a křesťanské náboženské prvky a jejich hudební doprovod zahrnoval tleskání, dupání a zvuk velkého a malého bubnu, činelů a chřestidel.

lika oblastech jamajského ostrova. Neuzavírají se hermeticky, jsou ochotni svou kulturu sdílet, ale zůstávají dál stejně nezávislí jako po několik posledních staletí.

Otroctví bylo na Jamajce, stejně jako v celém Britském společenství, zrušeno v roce 1838, ale co se týče bídy, svoboda černým Jamajčanům nepřinesla žádnou změnu. Neměli volební právo, a tak ani možnost na svém osudu cokoli změnit. Co jim tedy zbývalo, pokud si chtěli alespoň trochu ulehčit život? Muzika!

Mento

Hledáme-li ale domácí inspirační zdroje jamajské hudební revoluce 60. let, patří k nejvýznamnějším mento. Kapely provozující tento žánr mají složení velmi podobné venkovským čtverylkovým kapelám a je docela dobře možné, že se z nich postupně vyvinuly pod tlakem společenské objednávky. Můžeme tu slyšet bendžo, kytaru a housle, občas také bambusový saxofon, klarinet či píšťaly. Rytmiku obstarávají ruční bubínky, chřestidla a z Afriky importovaný basový „rumba box“ – rozměrná ozvučná bedna, opatřená kovovými plátky, na něž se hraje palci.

Ve 30. letech mento kapely převzaly populární úlohu pouličních zpěváků, kteří v textech svých písní reagovali na nejnovější události či skandály a stali se tak novodobou minstrelskou institucí. K nejznámějším hvězdám menta té doby patřilo duo Slim a Sam. K oblíbeným čísům repertoáru patřily mimo jiné také songy s lechtivým, dvojznačným sexuálním podtextem. Vedle nich se ale zpěváci menta vyjadřovali k mnoha dalším tématům, jako byly stávky, nezaměstnanost, afro-karibské kultury i čím dál populárnější „healing yards“ – místa, kde Jamajčané mohli dojít duchovního usmíření nezávisle na zavedených církvích. Právě v těchto „místech léčby“ vznikaly zárodky rastafariánské víry, která později zásadně ovlivnila jamajskou kulturu.

V době, kdy jamajské mento začínalo nabírat na věhlasu a popularitě, bylo nejoblíbenějším karibským hudebním exportem kalypso

pocházející z Trinidadu. Toto slovo se zprvu také stalo obecným názvem pro jakoukoli hudbu z Jamajky. Aby se to pletlo ještě víc, na Jamajce působili umělci, kteří nehráli mento, ale právě kalypso, jako například Lord Creator. Zvyk dávat si před své umělecké jméno ti-

tuly typu Count nebo Lord navíc přebrala i spousta umělců hrajících mento. Nenechte se však mýlit, mento bylo a je něco úplně jiného než kalypso, má originální instrumentaci, rytmy, vokální styly i textová témata.

Ve 40. letech si mento našlo cestu k uším mladých příslušníků středních vrstev. Ti se ovšem chtěli pouze a výhradně bavit. Politická témata proto rychle vymizela, a protože lechtivost zabírala, bylo jí v textech menta čím dál víc. Tato situace se pak opakovala v 70. letech v reggae a definitivně se zúročila zhruba o čtyřicet let později, když se digitálním tanečním reggae, zvaným ragga, převálila vlna explicitní sexuální tematiky na kombinovanou objednávku byznysmenů a politiků.

Další cesta menta vedla do barů pro jamajské boháče a do turistických hotelů na pobřeží. V roce 1951 pak **Stanley Motta**, sídlící v Montego Bay, vydal první desku na 78 otáček s dvěma mento písněmi od **Harolda Richardsona & The Ticklers**. A záhy následovaly další. Zároveň se ale jamajská veřejnost začala se zájmem ohlížet po atraktivní novince z dovozu. Ta novinka se jmenovala rhythm and blues.